

RESPUBLIKAMIZDA SUV RESURLARIDAN FOYDALANISHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI

Ibragimova Asal Xurshidjon qizi

Termiz Davlat Universiteti Kimyo fakulteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7553200>

ARTICLE INFO

Received: 10th January 2023

Accepted: 19th January 2023

Online: 20th January 2023

KEY WORDS

Ekin maydonlari, suvni tejash, oqava suvlar, suv tejamkor usullar, muammolar, daryolar, tomchilatib sug'orish, suvning qiymati.

ABSTRACT

Respublikamiz arid zonada joylashganligi sababli suv resurslari notekis taqsimlangan. SHu sababli yurtimizda suv resurslari etarli emas va suvdan oqilona foydalanish talab etiladi. SHuning uchun suvdan samarali foydalanish ko'pgina muammolarni hal etadi. Buning uchun biz suv tejamkor usullardan foydalanishimiz, chiqindi va yaroqsiz suvlardan samarali foydalanish yo'llarini topib qo'llashimiz maqsadga muvofiqdir.

Respublikamizda suv resurslari cheklangan bo'lishiga qaramasdan, uni tejashga kam e'tibor berilayapti, natijada suvning ko'p qismi bekorga sarf bo'lmoqda. Deyarli barcha iste'molchilar doimiy ravishda me'yordan ko'p suv olishga harakat qiladilar. Bu esa ekin maydonlarida er osti suvlari sathining ko'tarilishiga, erlarning qayta sho'rlanishiga olib kelmoqda. O'z navbatida sho'rni yuvish uchun yana katta miqdorda suv sarflanib, natijada sug'oriladigan erlarda hosil bo'ladigan qaytarma suvlar miqdori ham ortmoqda. SHundan ko'rinib turibdiki, sug'orishda suvni tejashning katta imkoniyatlari mavjud. Bunga, avvalo, kanallar o'zanini betonlash, nov (lotok)lardan foydalanish yo'li bilan sug'orish tarmoqlarining foydali ish koeffitsientini oshirish, hamda sug'orishning ilg'or usullarini qo'llash bilangina erishish mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Mazkur maqolani tahlil qilish jarayonida ilmiy bilishning mantiqiylik, tarixiylik, izchillik va obyektivlik usullaridan keng foydalanildi. Respublikamizda suv resurslaridan foydalanishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari haqida qisqacha tahlil olib borildi. Rozanov N.P. Gidrotexnika inshootlari kitobi metodologik manba nuqatayi-nazaridan tahlil etildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Suv resurslarini kamayishdan saqlashning asosiy rezervlaridan yana biri sug'orishda qaytarma suvlardan unumli foydalanishdir. Respublikada bu suvlar asosan ekin maydonlaridan, sanoat korxonalaridan va maishiy- kommunal tarmoqlardan qaytgan suvlardan tashkil topgan bo'ladi. 1956-1980 yillar mobaynida tabiiy botiqlarga oqizilgan qaytarma suvlar hajmi 77,1 km³ ni tashkil etgan. Keyingi yillarda daryolar, ko'llar, suv omborlarining suvi unga sanoat va shaharlar oqava suvlarining, ekin maydonlarida hosil bo'ladigan qaytarma suvlarning qo'shilishi natijasida keskin yomonlashib ketdi. Bu jarayon ayni paytda quyidagi sabablarga bog'liq holda yanada jadallashmoqda va xavfli tus olmoqda.

1. SHahar xo'jaligining va sanoatning, ayniqsa, uning ximiya va metallurgiya tarmoqlarining suvga bo'lgan talabi ortmoqda, va tabiiy suvlar ifloslanishining manbai bo'lgan oqava suvlar ham ko'paymoqda.

2. Oqava suvlarni daryo va ko'llarga oqizish tabiiy suv manbalaridan foydalanishning bir turi deb qaraldi. Ayniqsa, daryolar ifloslangan oqava suvlarni yo'q qilishda o'ziga xos tabiiy inshoot deb qabul qilindi. Ko'pchilik hollarda suvni sun'iy tozalash inshootlarini qurish tugallanmay turib, sanoat ob'ektlari ishga tushirib yuborilmoqda.

3. Oqava suvlarni sun'iy tozalashning hozirgi kundagi imkoniyatlariga ortiqcha baho berilayapti.

4. Ayrim mutaxassislar, olimlar tomonidan "tabiiy suvlar ifloslanishining yo'l qo'yilishi mumkin bo'lgan me'yori" degan noto'g'ri nuqtai-nazar ishlatilmoqda. Hozirgi kunda "bu yo'nalish suvning ifloslanishini chegaralaydi", deb qarash o'zini oqlamaganligi hammaga ma'lum bo'lib qoldi.

5. Tabiiy suv manbalariga ekin maydonlaridan chiqqan suvlarning oqizilishidir.

6. Suv tejamkor usullardan foydalanmasdan sug'orishni tashkil etish.

Suv resurslaridan foydalanishdagi muammolarni bartaraf etish. Suv resurslaridan foydalanishdagi muammolarni bartaraf etish uchun ko'pchilik olimlarning fikricha, quyidagi chora-tadbirlarni nazarda tutish lozim:

1. SHaharlarning oqava suvlaridan dehqonchilik, asosan, em-xashak etishtiriladigan dalalarini sug'orishda foydalanish mumkin, albatta, gigiena nuqtainazaridan, bunday dalalarda to'g'ridan-to'g'ri iste'mol qilinadigan ekinlar ekilmaydi. Eng muhimi bu suvlar tuproq tarkibiga ziyon etkazmaydi. Bunday tajribalar Rossiyada va boshqa chet el mamlakatlarida o'tkazilgan hamda ijobiy natijalar olingan;

2. Sanoat korxonalarini aylanma suv ta'minotiga o'tkazish zarur. Bunda korxonada suvni o'ziga kerakli darajada tozalaydi va undan qayta foydalanadi. SHu maqsadda korxonada talab darajasidagi suvni bir yo'la oladi, mahsulot ishlab chiqarishda butunlay sarf bo'lgan qismi (umumiy suv miqdoriga nisbatan 10-15 foiz) esa suv manбайдan doimiy ravishda to'ldirib boriladi. Bu tizimning qulay tomoni shuki, birinchidan, oqava suvlarning daryolarga oqizilishiga chek qo'yiladi, ikkinchidan, korxonada o'zi ifloslantirgan suvni tozalashga majbur bo'ladi. Bunda korxonaning o'zi ortiqcha ifloslanishni oldini olishga harakat qiladi, natijada suvni tejash uchun rag'batlantiruvchi iqtisodiy omil vujudga keladi;

O'lkamiz sharoitida foydalaniladigan suv resurslarining asosiy qismi (90 foizdan ortig'i) irrigatsiya maqsadlarida ishlatiladi. Uning qolgan qismidan esa sanoatda hamda maishiy va kommunal maqsadlarda foydalaniladi. Ma'lumki, yuqoridagi har uch yo'nalish ham yildan-yilga ko'proq suv talab qilmoqda va shu sababli o'lkamizda suv muammosi tobora tig'iz bo'lib qolmoqda. Ana shunday sharoitda suvdan tejab-tergab foydalanish, uning samarasiz yo'qotilishiga yo'l qo'yimaslik, qaytarma va oqava suvlardan unumli foydalanish, eng muhimi suv manbalarini ifloslanishdan va ortiqcha minerallasuvdan saqlash asosiy vazifa bo'lib qoldi.

XULOSA:

Yuqorida qayd etilgan vazifalarni bajarish nafaqat suv taqchilligini oldini olish, balki suv resurslaridan mukammal foydalanishni, suv manbalarininig ifloslanishini oldini olishga,

tejalgan suv resurslaridan qo'shimcha erlarni o'zlashtirishga, ikkalamchi sho'rlanishni oldini olishga olib keladi.

References:

1. Rozanov N.P. Gidrotexnika inshootlari (rus tilida). – M., 1985.
2. Bakiev M.R., Yangiev A.A., Qodirov O. Gidrotexnika inshootlari. – T., 2002.
3. Bakiev M.R., Nosirov B.SH., Xo'jaqulov R.T. Gidrotexnika inshootlari. – T., 2007.
4. Rahimboev F.M. Gidrotexnikadan ruscha-o'zbekcha qisqacha izohli lug'at. – T., 1996.
5. Meliorator uchun ma'lumotnoma /tuzuvchi B. S. Maslov (rus tilida) – M., 1980.